

دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی

پایان نامه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی

عنوان پایان نامه

بررسی روند همگرایی سطح رفاه استانهای کشور بر اساس

سطح مصرف سرانه

استاد راهنما:

دکتر سید عزیز آرمن

استاد مشاور:

دکتر حسن فرازمنند

تحقیق و نگارش:

آرش یآوری

زمستان ۸۷

سپاس خدای مهربان را که انسان را آفرید و آموختن را به او آموخت. قلم را آفرید که انسان
نانشسته‌ها را بنویسد. سپاس خدای را که رنج و لذت آموختن را بر من ارزانی داشت تا بگویم زیر بار
این رنج سبزبانم و آگاه.

:

ناد و وجودیت: اگر نبود چشمه سار فیاض قلب پدرم، شکوفه‌های امیدم به بار نمی‌نشست. تقدیم به او که سرخی
رخسارم از محبت بی‌دریغ اوست.

خوشید محبت: آن پری از عیب برمی‌که در چشمانش ستاره‌های عشق و محبت می‌درخشد. او که همچون چکاوک عاشق بر
شاخسار وجودم می‌نشست و آیه آیه استقامت و پشتکار را بر من تلقین می‌کرد و جان و وجودم با صدای ترنم تشویق کرم
اوروشن می‌گشت.

وجودشان پاینده و مستدام

تقدیر و تشکر

با یاری آن دانای بی همتا نگارش این پایان نامه به اتمام رسید. از تمامی نعمتهایش و از توفیقی که در این راه داد، خاضعانه شکرگزاری می‌کنم و سر بر آستانش می‌سایم که پوشاننده خطاها و بخشنده‌ترین بخشندگان است.

بر خود لازم می‌دانم از بزرگوارانی که یاری و همراهی شان سختی راه را بر من هموار کرد، قدردانی نمایم. استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر سید عزیز آرمن، راهنمای گرانقدر این رساله که مشفقانه یاریم کردند و بخاطر همه تاثیرگزاریها و راهنماییها از ایشان سپاسگزارم. جناب آقای دکتر حسن فرازمنند که همواره از نصایح ایشان در رفع نواقص این رساله بهره بردم.

افتخار داشتم که داوری این رساله را اساتید فرزانه جناب آقایان دکتر منصور زراء نژاد و دکتر عنایت اله فخرایی به عهده داشتند. همواره از ایشان سپاسگزارم. همچنین، از دیگر اساتید گروه اقتصاد دانشگاه شهید چمران که افتخار کسب علم در محضرشان را داشته‌ام، سپاسگزاری می‌کنم.

از کارکنان عزیز مرکز اسناد، آموزش، دبیرخانه، مرکز کامپیوتر دانشکده اقتصاد، دفتر فصلنامه بررسیهای اقتصادی و کتابخانه مرکزی دانشگاه به خاطر همکاریهای بی‌دریغشان متشکرم.

همچنین از دوستان عزیزی که در طول تحصیل همراه من بوده‌اند، بسیار سپاسگزارم.

چکیده پایان نامه

نام خانوادگی: یاوری	نام: آرش
عنوان پایان نامه: بررسی روند همگرایی سطح رفاه استانهای کشور بر اساس سطح مصرف سرانه	
استاد راهنما: دکتر سید عزیز آرمن	استاد مشاور: دکتر حسن فرازمند
درجه تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: اقتصاد
محل تحصیل: دانشگاه شهید چمران اهواز	گرایش: علوم اقتصادی
تاریخ فارغ التحصیلی: ۱۳۸۷/۱۱/۹	تعداد صفحه: ۱۳۴
مفاهیم کلیدی: همگرایی سطح رفاه، مصرف سرانه، اقتصادسنجی فضایی، استانهای ایران	
<p>چکیده:</p> <p>در سالهای اخیر فرآیند همگرایی به عنوان یکی از نتایج مدل‌های رشد اقتصادی بررسی شده است. منظور از همگرایی بالاتر بودن نرخ رشد مناطق فقیر نسبت به مناطق ثروتمند و در نتیجه نزدیک شدن مناطق فقیر تر از حیث وضعیت اقتصادی به مناطق ثروتمندتر است. در این تحقیق تلاش بر این است که فرضیه همگرایی بین استانهای کشور، بر اساس شاخص مصرف خانوار مورد بررسی قرار گیرد. بدین منظور به بررسی همگرایی مطلق با استفاده از داده های مقطعی مصرف سرانه در سه سطح خوراکی‌ها، غیر خوراکی‌ها و کل که مجموع این دو می‌باشد پرداخته می‌شود. همچنین، برای بررسی اثر مجاورت استانها و تاثیرپذیری و اثرگذاری آنها بر سطح مصرف یکدیگر، با استفاده از اقتصاد سنجی فضایی و دو روش مجاورت و مسافت استانها به آزمون مدل‌های فضایی خودرگرسیون مرتبه اول و خودرگرسیون مرتبه دوم پرداخته می‌شود. این کار با استفاده از داده‌های مصرف ۲۸ استان کشور با سطوح مختلف مصرف طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۷۳ انجام گرفته است. نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که بر اساس بررسی وضعیت همگرایی بتا با استفاده از روش رگرسیون غیر خطی و اقتصاد سنجی فضایی، فرض وجود همگرایی مصرف سرانه بین استانهای ایران پذیرفته می‌شود و همچنین، استانهای کشور بر سطح مصرف سرانه همدیگر تاثیرگذار و اثرپذیر هستند.</p>	

فصل اول: کلیات تحقیق

مقدمه :	۱
۱ - ۲ - ضرورت انجام تحقیق :	۱
۱ - ۳ - هدف تحقیق:	۲
۱ - ۳ - ۱ - هدف کلی:	۲
۱ - ۳ - ۲ - اهداف جزئی:	۲
۱ - ۴ - سوالات تحقیق	۲
۱ - ۵ - روش تحقیق :	۳
۱ - ۵ - ۱ - جمعیت آماری:	۳
۱ - ۵ - ۲ - روش جمع آوری داده ها:	۳
۱ - ۵ - ۳ - روش تجزیه و تحلیل داده ها:	۳
۱ - ۶ - موانع انجام تحقیق :	۳
خلاصه و نتیجه گیری.....	۵

فصل دوم: مبانی نظری

مقدمه :	۷
۱ - ۲ - تاریخچه و مبانی نظری فرضیه همگرایی	۸
۲ - ۲ - سرعت همگرایی	۱۶
۲ - ۳ - همگرایی سیگما	۱۸
۲ - ۴ - ارتباط دو نوع همگرایی بتا و سیگما	۱۹
خلاصه و نتیجه گیری.....	۲۲

فصل سوم : ادبیات تحقیق

مقدمه :	۲۴
۱-۳ - مطالعات خارجی	۲۴
۲- ۳ - مطالعات داخلی	۳۱
خلاصه و نتیجه گیری	۳۸

فصل چهارم: روش تحقیق

مقدمه :	۴۱
۱- ۴ - اقتصاد سنجی فضایی	۴۴
۲- ۴ - وابستگی فضایی	۴۶
۳- ۴ - ناهمسانی فضایی	۴۶
۴- ۴ - تعیین مجاورت فضایی	۴۷
۵- ۴ - مدل‌های خودرگرسیون فضایی	۵۳
۶- ۴ - مدل فضایی رتبه اول (FAR)	۵۵
۷- ۴ - مدل مختلط رگرسیون - خودرگرسیونی (SAR)	۵۷
۸- ۴ - مدل خطاهای فضایی (SEM)	۵۸
خلاصه و نتیجه گیری	۵۹

فصل پنجم: برآورد و تحلیل مدل تحقیق

مقدمه :	۶۳
۱- ۵ - متغیرهای بکار رفته در مدل نحوه استخراج آنها:	۶۳
۲- ۵ - آزمون پایایی متغیر مصرف سرانه استانها:	۶۶
۳- ۵ - روش تخمین:	۶۷
۴- ۵ - برآورد مدل همگرایی مطلق برای مصرف کل سرانه:	۶۷
۴- ۵ - ۱ - برآورد مدل برای دوره اول: (۱۳۷۳-۱۳۸۵)	۶۸

۶۹ (۱۳۷۷-۱۳۸۵) - برآورد مدل برای دوره دوم (۲- ۴- ۵
۷۰ - برآورد مدل همگرایی مطلق برای مصرف خوراکی و دخانی سرانه: ۵- ۵
۷۰ (۱۳۷۳-۱۳۸۵) - برآورد مدل برای دوره اول: ۵- ۵- ۱
۷۱ (۱۳۷۷-۱۳۸۵) - برآورد مدل برای دوره دوم (۲- ۵- ۵
۷۲ - برآورد مدل همگرایی مطلق برای مصرف غیر خوراکیهای سرانه: ۵- ۶- ۵
۷۲ (۱۳۷۳-۱۳۸۵) - برآورد مدل برای دوره اول: ۵- ۶- ۱
۷۴ (۱۳۷۷-۱۳۸۵) - برآورد مدل برای دوره دوم (۲- ۶- ۵
۷۵ - برآورد مدل همگرایی مطلق با استفاده از اقتصاد سنجی فضایی: ۵- ۷- ۵
۷۵ - برآورد مدل فضایی رتبه اول (FAR): ۵- ۷- ۱
۷۷ - برآورد مدل مختلط خود رگرسیون (SAR): ۵- ۷- ۲
۷۷ - برآورد با استفاده از روش اقتصاد سنجی فضایی: ۵- ۸- ۱
۷۷ (۱۳۷۳-۱۳۸۵) - برآورد با روش اقتصاد سنجی فضایی برای دوره اول (۵- ۸- ۱
۷۹ (۱۳۷۷-۱۳۸۵) - برآورد با روش اقتصاد سنجی فضایی دوره دوم (۵- ۸- ۲
۸۱ خلاصه و نتیجه گیری

فصل ششم: جمع بندی و نتیجه گیری

۸۴ - ۱ - نتیجه گیری و جمع بندی: ۶- ۸- ۱
----	--

۹۰ منابع
----	-------------

۹۵ پیوست:
----	--------------

فهرست جداول

جدول (۱-۵): رگرسیون رشد مصرف کل سرانه اسمی و واقعی بر روی مقدار اولیه	۶۸
جدول شماره (۲-۵) رگرسیون رشد مصرف کل سرانه اسمی و واقعی بر روی مقدار اولیه	۶۹
جدول (۳-۵): رگرسیون رشد مصرف خوراکی و دخانی سرانه و واقعی بر روی	۷۰
جدول شماره (۴-۵) رگرسیون رشد مصرف خوراکی و دخانی سرانه و واقعی بر روی	۷۱
جدول (۵-۵): رگرسیون رشد مصرف غیر خوراکیهای سرانه و واقعی بر روی	۷۳
جدول شماره (۶-۵) رگرسیون رشد مصرف غیر خوراکیهای سرانه و واقعی بر روی	۷۴
جدول (۷-۵) - تخمین رگرسیون فضایی رتبه اول ماتریس فضایی مجاورت (<i>MS</i>)	۷۵
جدول (۸-۵) - تخمین رگرسیون قضایی مرتبه اول ماتریس فضایی فازی (<i>HS</i>)	۷۶
جدول (۹-۵)	۷۸
جدول (۱۰-۵)	۷۹

فهرست نمودار

نمودار (۱-۲): مدل سلو و سوان و حالت پایا	۱۰
نمودار (۲-۲) پویای مدل سلو سوان (همگرایی مطلق) و حالت پایا	۱۲
نمودار (۳-۲): همگرایی شرطی و حالت پایا در اقتصادهای مختلف	۱۳
نمودار (۴-۲) رابطه همگرایی سیگما و بتا	۲۰
شکل ۱-۴: چگونگی مجاورت بین مناطق پنج گانه	۴۷

فهرست جداول پیوست

۹۵	جدول (۱) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>KHC</i>
۹۶	جدول (۲) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>NKHC</i>
۹۷	جدول (۳) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>TC</i>
۹۸	جدول (۴) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>RNKHC</i>
۹۹	جدول (۵) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>RTC</i>
۱۰۰	جدول (۶) آزمون پایایی متغیرهای سری <i>RKHC</i>
۱۰۱	جدول (۷) آزمون همگرایی مطلق مصرف کل سرانه اسمی برای دوره اول.....
۱۰۲	جدول (۸) آزمون همگرایی مطلق مصرف کل سرانه واقعی برای دوره اول.....
۱۰۳	جدول (۹) آزمون همگرایی مطلق مصرف کل سرانه اسمی برای دوره دوم.....
۱۰۴	جدول (۱۰) آزمون همگرایی مطلق مصرف کل سرانه واقعی برای دوره دوم.....
۱۰۵	جدول (۱۱) آزمون همگرایی مصرف خوراکی و دخانی سرانه اسمی برای دوره اول.....
۱۰۶	جدول (۱۲) آزمون همگرایی مصرف خوراکی و دخانی سرانه واقعی برای دوره اول.....
۱۰۷	جدول (۱۳) آزمون همگرایی مصرف خوراکی و دخانی سرانه اسمی برای دوره دوم.....
۱۰۸	جدول (۱۴) آزمون همگرایی مصرف خوراکی و دخانی سرانه واقعی برای دوره دوم.....
۱۰۹	جدول (۱۵) آزمون همگرایی مطلق مصرف غیر خوراکیهای سرانه اسمی برای دوره اول.....
۱۱۰	جدول (۱۶) آزمون همگرایی مطلق مصرف غیر خوراکیهای سرانه واقعی برای دوره اول.....
۱۱۱	جدول (۱۷) آزمون همگرایی مطلق مصرف غیر خوراکیهای سرانه اسمی برای دوره دوم.....
۱۱۲	جدول (۱۸) آزمون همگرایی مطلق مصرف غیر خوراکیهای سرانه واقعی برای دوره دوم.....
۱۱۳	جدول (۱۹) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۴	جدول (۲۰) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۵	جدول (۲۱) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۶	جدول (۲۲) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۷	جدول (۲۳) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۸	جدول (۲۴) برآورد متغیر فضائی مدل مجارت (<i>FAR</i>).....
۱۱۹	جدول (۲۵) برآورد متغیر فضائی مدل فازی (<i>FAR</i>).....
۱۲۰	جدول (۲۶) برآورد متغیر فضائی مدل فازی (<i>FAR</i>).....
۱۲۱	جدول (۲۷) برآورد متغیر فضائی مدل فازی (<i>FAR</i>).....

۱۲۲	جدول (۲۸) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>FAR</i>)
۱۲۳	جدول (۲۹) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>FAR</i>)
۱۲۴	جدول (۳۰) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>FAR</i>)
۱۲۵	جدول (۳۱) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>SAR</i>)
۱۲۶	جدول (۳۲) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>SAR</i>)
۱۲۷	جدول (۳۳) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>SAR</i>)
۱۲۸	جدول (۳۴) برآورد متغیر فضائی مدل فازى (<i>SAR</i>)
۱۲۹	جدول (۳۵) ماتریس استاندارد شده مدل فضایی بر حسب فاصله بین استانها
۱۳۱	جدول (۳۶) ماتریس استاندارد شده مدل فضایی بر حسب مجاورت استانها
۱۳۳	جدول (۳۷) شاخص بهای کالا و خدمات شهری ایران

مقدمه

تحقیق حاضر با هدف "بررسی همگرایی مصرف سرانه در بین استانهای ایران" انجام شده است. به زعم محقق این موضوع یکی از اساسی ترین محورهای برنامه توسعه اقتصادی در ایران و گرایش به سمت برنامه ریزی منطقه‌ای می‌باشد.

این تحقیق از ۶ فصل تشکیل شده است. در فصل اول کلیاتی در مورد روش مطالعه و تحقیق (شامل سؤالات تحقیق و فرضیه های آن، شیوه گردآوری اطلاعات و نحوه تجزیه و تحلیل) به تفصیل بیان شده است. فصل دوم به بیان تاریخچه و مبانی نظری همگرایی که از نتایج مدل رشد نئو کلاسیک سولو-سوان می‌باشد، پرداخته است. فصل سوم به بررسی ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق پرداخته است که مطالعات انجام شده پیرامون موضوع در داخل و خارج از کشور مرور شده اند. فصل چهارم به بیان روش تحقیق و موضوع اقتصادسنجی فضایی پرداخته است. در فصل پنجم به بررسی روند همگرایی مصرف سرانه در بین استانهای ایران و تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از مدل‌های همگرایی پرداخته شده است. در نهایت در فصل ششم نتایج تحقیق به صورت خلاصه و جمع بندی شده ارائه می‌شود.

در تهیه و تدوین این تحقیق دوستان و سازمان های متعددی همکاری نمودند که در صورت نبود این مساعدت ها ارائه این کار میسر نبود. بیش و پیش از همه از استاد راهنمای خود جناب آقای دکتر آرمن که در تمامی سال های تحصیل محقق در دانشگاه و به خصوص در کلیه مراحل انجام تحقیق حاضر راهنمای محقق بودند تشکر کرده و زحمات ایشان را ارج می گذارم. از استاد مشاور خود جناب آقای دکتر فرازمنند که راهنمایی های ایشان راهگشای پایان نامه حاضر بود تشکر می کنم. از تمامی اساتید محترم دانشکده اقتصاد به خاطر سال ها بهره گیری از علم و دانش و راهنمایی های بی دریغ ایشان کمال تشکر را دارم. از سرکار خانم انصاری که در کلیه مراحل تحقیق یار و راهنمای محقق بوده و با دلسوزی قابل تحسینی در اتمام و به سرانجام رسیدن تحقیق حاضر تلاش نموده و وقت گرانبهائی خویش را بی دریغ در اختیار محقق گذاشته اند بی نهایت تشکر و قدردانی می نمایم.

همچون سایر تحقیقات علمی، این کار نیز بدون اشکال نبوده و بدون تردید دارای نقایصی است که تذکر آن ها توسط خوانندگان محقق و تیزبین موجب امتنان خواهد بود.

!!

مقدمه :

در این فصل به ارائه کلیاتی از تحقیق از جمله بیان مسئله، ضرورت انجام تحقیق، هدف تحقیق، روش تحقیق و غیره ... پرداخته می‌شود.

۱ - ۱ - بیان مسئله :

یکی از محورهای برنامه‌های توسعه اقتصادی در ایران، گرایش از برنامه ریزی بخشی به سمت برنامه ریزی منطقه‌ای است و هدف این گرایش، تخصیص منابع و فعالیتها به هر نقطه بر مبنای استعدادها و ویژگیهای خاص آن و کاهش شکاف رشد و رفاه اقتصادی بین مناطق مختلف کشور می‌باشد. از آنجائیکه مساله رفاه و توزیع عادلانه امکانات رفاهی در سطح کشور می‌تواند یکی از اهداف اساسی هر نظام اقتصادی باشد، توجه به عملکرد اقتصاد ایران در دهه‌های گذشته و بررسی تامین این هدف بطور کامل یا بطور نسبی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

۱ - ۲ - ضرورت انجام تحقیق :

عدم تعادل منطقه‌ای و شکاف رشد اقتصادی و تبع آن نابرابری رفاهی از مسائل مهمی است که باعث جلب توجه اقتصاددانان و توسعه مطالعات در این زمینه شده است. چنانچه مجموعه برنامه ریزی‌های

اقتصادی در دهه های گذشته در راستای کاهش عدم تعادل های منطقه ای تنظیم و اجرا شده باشد؛ برآیند آن باید قاعدتا باعث کاهش شکاف های رفاهی موجود بین مناطق کشور شده باشد. به عبارت دیگر شاخص های رفاهی در مناطق مختلف کشور در طول سالهای گذشته باید در مسیری همگرایانه حرکت کرده باشند. بررسی روند همگرایی این شاخص ها می تواند درجه موفقیت برنامه ریزان کشور در دسترسی به هدف فوق را نشان دهد و بنابراین از اهمیت بالایی در سطح ملی برخوردار است.

۱ - ۳ - هدف تحقیق:

۱-۳-۱ - هدف کلی:

در این رساله سعی خواهد شد با توجه به مبانی نظری؛ مطالعات تجربی و تحولات اقتصادی ایران در دهه های گذشته به بررسی همگرایی در سطح رفاه بین استانهای کشور پرداخته شود.

۳-۱-۲ - اهداف جزئی:

بررسی عامل مجاورت در تعادل بلند مدت سطح مصرف سرانه مناطق با استفاده از اقتصاد سنجی فضایی

۱ - ۴ - سوالات تحقیق

با توجه به مبانی نظری و تجربی موجود سوالات زیر مطرح می شود

۱- روند تحولات سطح رفاه در استانهای کشور در دهه های گذشته چگونه بوده است و آیا بسمت

تعادل پایدار بلند مدت پیش میرود؟

۲- عامل مجاورت در تحولات سطح رفاه در استانهای کشور چگونه بوده است؟

۱ - ۵ - روش تحقیق :

در این رساله به منظور بررسی روند همگرایی مصرف سرانه (سیگما و بتا) در بین استانهای کشور داده‌های ۲۸ استان کشور با سطوح مختلف مصرف سرانه طی دوره ۸۵-۱۳۷۳ و همچنین داده‌های مسافت بین مراکز استانها برای بررسی اثر مجاورت و فاصله استانها در همگرایی استفاده شده است. برای گردآوری اطلاعات از آمارهای منتشر شده حسابهای ملی بانک مرکزی، مرکز آمار ایران و مرکز جامع اطلاعات گردشگری ایران و سایر منابع آماری داخلی استفاده می‌شود. همچنین در این تحقیق از روش آمار توصیفی متغیرها واز آمار استنباطی به ویژه تحلیل‌های رگرسیونی و روش اقتصادسنجی، برای بررسی کیفیت و تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده خواهد شد. همچنین برای بررسی عامل مجاورت در همگرایی سطح رفاه استانهای مورد مطالعه و توضیح بهتر و صحیح تر داده‌های منطقه‌ای از روش اقتصادسنجی فضایی استفاده می‌شود.

۱ - ۶ - موانع انجام تحقیق :

بدلیل کمبود و نقصان در منابع آماری محاسبه بدست آوردن داده‌های استانی مشکل است، که این مسأله به‌نوبه خود مشکلات عدیده‌ای را در راه بحث و بررسی در این تحقیق پدید آورده است. در واقع مشکل کمبود و ناقص بودن سیستم آماری کشور نه‌تنها در این خصوص بلکه در تمام جنبه‌های اقتصادی کشور موانعی را بوجود آورده است.

از مهمترین مسائلی که در این تحقیق با آن مواجه می‌شویم مشکل دستیابی به اطلاعات صحیح است. زیرا اطلاعات منتشر شده در منابع مختلف مرجع در پاره‌ای موارد با هم اختلاف دارند که این مسئله نیاز به جمع‌آوری اطلاعات از منابع متعدد و مقایسه آنها با هم و درنهایت گزینش منطقی‌ترین و نزدیک‌ترین آمار را دارد.

نکته آخر اینکه در سال شروع دوره مورد بررسی برخی از استانها کنونی جزیبی از یک استان دیگر بوده‌اند و بدین جهت اطلاعات برای آنها وجود نداشته است لذا در مطالعه حاضر برای رفع چنین مشکل ما دوره مورد بررسی را به دو دوره تقسیم نموده‌ایم که دوره اول از سال ۱۳۷۳ تا سال ۱۳۸۵ برای ۲۵ استان که آماره‌های آنها موجود بود را شامل می‌شود و دوره دوم از سال (۱۳۷۷-۱۳۸۵) را شامل می‌شود که داده‌های مربوط به تمام ۲۸ استان موجود بود.

خلاصه و نتیجه‌گیری

در این فصل در می‌یابیم یکی از محورهای برنامه‌های توسعه اقتصادی در ایران، گرایش از برنامه ریزی بخشی به سمت برنامه ریزی منطقه‌ای است و هدف این گرایش، تخصیص منابع و فعالیتها به هر نقطه بر مبنای استعدادها و ویژگیهای خاص آن و کاهش شکاف رشد و رفاه اقتصادی بین مناطق مختلف کشور می‌باشد. عدم تعادل منطقه‌ای و شکاف رشد اقتصادی و تبع آن نابرابری رفاهی از مسائل مهمی است که باعث جلب توجه اقتصاددانان و توسعه مطالعات در این زمینه شده است. همچنین در این رساله سعی خواهد شد با توجه به مبانی نظری؛ مطالعات تجربی و تحولات اقتصادی ایران در دهه‌های گذشته به بررسی همگرایی در سطح رفاه بین استانهای کشور پرداخته شود.

مقدمه

در این فصل ابتدا به بیان تاریخچه و مبانی نظری همگرایی می‌پردازیم. فرضیه همگرایی به عنوان یکی از نتایج مدل رشد نئوکلاسیک سولو سوان ابتدا توسط بارو و سالای مارتین مطرح شد و حاکی از این قضیه می‌باشد که کشورهای فقیرتر دارای رشد بیشتری نسبت به کشورهای ثروتمندتر هستند بنابراین مناطق فقیر تر از نظر وضعیت اقتصادی به مناطق ثروتمند تر نزدیک می‌شوند. در بررسی فرضیه همگرایی دو نوع همگرایی سیگما و بتا مورد مطالعه قرار می‌گیرد منظور از همگرایی سیگما کاهش پراکندگی درآمد سرانه مناطق مختلف یک حوزه جغرافیایی در طی زمان و منظور از همگرایی نوع بتا رابطه معکوس بین رشد اقتصادی و میزان درآمد سرانه اولیه کشورهاست و چون منتج از مدل‌های رشد نئوکلاسیکی است، بنابراین دارای پشتوانه تئوریک قوی می‌باشد. همگرایی بتا بسته اینکه پارامترهای منطقه‌ای از قبیل نرخ رشد جمعیت، نرخ تکنولوژی، نرخ پس‌انداز و سایر پارامترهای دیگر یکسان یا متفاوت باشند به دو همگرایی شرطی و غیر شرطی (مطلق) تقسیم می‌شود. در همگرایی مطلق تمام مناطق مختلف به یک سطح از تعادل با ثبات همگرا می‌شوند اما در همگرایی شرطی با فرض ثبات سایر پارامترها منطقه‌ای هرمنطقه به سطح تعادلی با ثبات خود همگرا می‌شود. در تجزیه و تحلیل همگرایی مصرف از چارچوب ادبیات رشد اقتصادی استفاده شده است. در صورتیکه

بازده نزولی سرمایه، پایه‌ای برای همگرایی رشد فراهم می‌کند مطلوبیت نهایی نزولی متضمن همگرایی در مصرف می‌باشد. همگرایی در مصرف حتمی است در صورتیکه مصرف کننده در مناطق مختلف دارای توابع مطلوبیت یکسانی باشند.

۲-۱ - تاریخچه و مبانی نظری فرضیه همگرایی

اولین مطالعات مرتبط با همگرایی توسط بامول^۱ (۱۹۸۶) و آبراموتیز^۲ (۱۹۸۶) انجام شد. بامول عمدتاً همگرایی را بعنوان نوعی نظم مشاهده شده در داده‌های بلندمدت، مورد توجه قرار داد. وی همگرایی را قضیه‌ای می‌داند که از روش تاریخی مطالعه رشد اقتصادی نتیجه می‌شود، بدون آنکه بطور مشخص به مدل‌های رشد اشاره داشته باشد. آبراموتیز در مطالعه خود بدون آنکه به طور مشخص به مدل‌های رشد نئوکلاسیک رایج در آن هنگام اشاره کند همگرایی را به عنوان نتیجه حاصل از مزیت کشورهای با سطح تولید اقتصادی پایین‌تر، در بهره‌برداری از پیشرفت فناوری صورت گرفته در کشورهای پیشرو مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. اما فرضیه همگرایی به عنوان نتیجه‌ای مستخرج از مدل رشد نئوکلاسیک سولو-سوان ابتدا توسط بارو و سالای-آی-مارتین^۳ (۱۹۹۰) مطرح شد. فرضیه همگرایی نتیجه طبیعی فرض همگن بودن از درجه یک تابع تولید نئوکلاسیک نسبت به دو نهاده نیروی کار موثر و سرمایه است. مدل رشد نئوکلاسیک با وجود تکنولوژی در حالت کلی برابر است با:

$$Y = F(K, L, T) \quad (1-2)$$

که در آن Y سطح تولید کل، K موجودی سرمایه، L نیروی کار، و T بیانگر سطح دانش فنی به عنوان یک عامل موثر بر تولید و دارای یک نرخ برونزا در طول زمان است. بارو و سالای-آی-مارتین (۱۹۹۵) نشان داده‌اند که برای آنکه تابع تولید ویژگی‌های مناسب مدل رشد نئوکلاسیک را نتیجه

¹Bamol

²Abramotiz

³Barro, R. J. and X. Salai_Martin

بدهد، لازم است که تکنولوژی از نوع کار افزا باشد. در آن صورت تابع تولید را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

$$Y = F(K, L, T) \quad (2-2)$$

در این حالت تولید در طول زمان به دو دلیل در حال افزایش است، که یکی ناشی از افزایش موجودی سرمایه و دیگری افزایش نیروی کار موثر یا $L.T$ است. در مدل‌های رشد نئوکلاسیک یک بخشی به شکل فوق، تولید می‌تواند به مصرف و سرمایه گذاری اختصاص یابد. سرمایه گذاری ضمن آنکه باعث ایجاد تقاضا می‌شود، از طریق افزایش موجودی سرمایه سبب افزایش تولید و عرضه می‌شود. با وجود استهلاک و رشد نیروی کار، موجودی سرمایه طبق رابطه زیر در حال افزایش است:

$$\Delta K = I - (n + \delta)K \quad (3-2)$$

که در آن ΔK تغییر موجودی سرمایه نسبت به زمان، I سرمایه گذاری کل، δ نرخ استهلاک و n نرخ رشد نیروی کار است. در مدل رشد نئوکلاسیک، که پیشرفت فنی به شکل فوق گنجانده می‌شود، فرض می‌شود که نیروی کار موثر به صورت برونزا رشد می‌کند. رشد نیروی کار موثر نیز به دو بخش تفکیک می‌شود که یکی رشد تعداد نیروی کار و دیگری رشد بهره‌وری نیروی کار است. رشد نیروی کار یک پدیده جمعیتی است و رشد بلند مدت آن، یک مقدار ثابت g_L فرض می‌شود و رشد بهره‌وری نیروی کار با نرخ برونزای g_A رشد می‌کند. بنابراین نرخ رشد نیروی کار موثر (n) در بلندمدت از دو منشا فوق برابر با $n = g_L + g_A$ است.